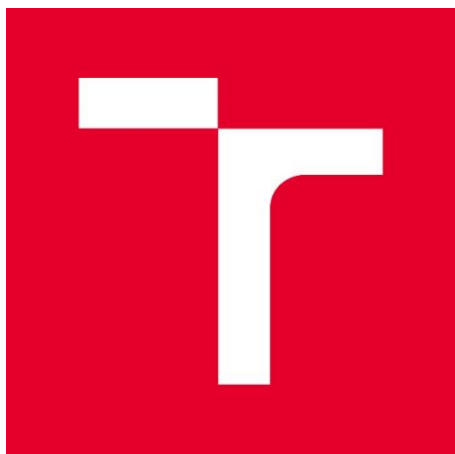

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR VIDEO

VIDEO STUDIO

VÝSTAVA_VVČSKSU

Výměnná výstava českého (slovenského) a kubánského současného umění

EXCHANGE EXHIBITION OF CZECH (SLOVAK) AND CUBAN CONTEMPORARY ART

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTORKA PRÁCE

AUTHOR

BcA. ILONA HOVĚŽÁKOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Mgr. MARTIN MAZANEC, Ph.D.

BRNO 2020

OBSAH:

TEXTOVÁ ČÁST

s. 5 - 31

OBRAZOVÁ ČÁST

**s. 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 22,
23, 24, 25, 26, 27**

OSNOVA TEXTU:

1. ÚVOD	6
2. UMĚLECKO - KULTURNÍ VZTAHY ČESKOSLOVENSKA A KUBY	9
2.1. Vazba mezi Československem a Kubou za SSSR	9
2.2. Dům československé kultury v Havaně na Kubě	12
2.3. Dům kubánské kultury v Praze v České republice	14
3. REALIZACE VÝSTAVY	16
3.1. Koncept výměnné výstavy československého a kubánskému umění a její cíle	16
3.2. Spolupráce s kubánskou kurátorkou Yenisel Osuna Morales	19
3.3. Cenzura na Kubě	27
4. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	29
4.1. Literatura a tisk	29
4.2. Online zdroje	29
5. SEZNAM ZKRATEK	31

1. ÚVOD

(1. Obr. _ překlad = Tady se nikdo nevzdává...!, Baracoa, 2019, Ilona Hověžáková)

Kuba a její kultura je stále něčím, co není doposud zcela objevené a v ČR dostatečně prozkoumané. Svůj podíl na tom má i komunistický režim na Kubě, který si „svoje“ schovává a přispívá tím k její izolaci. V mojí diplomové práci jsem si tak dala za cíl přivést k dialogu různé systémy galerijního provozu v obou zemích, jak na Kubě, tak v České republice. Hlavním tématem jsou traumata „socialistického“ přátelství a současné výstavní cenzurní postupy na Kubě. Kulturní výměna československého a kubánského umění byla v minulosti běžnou součástí provozu státních institucí. Dělo se tak v Domě československé kultury v Havaně, stejně tak i v Domě kubánské kultury v Praze. V historii se Kuba prezentovala skrze umění a design na výstavách včetně Československa a dalších státech východního bloku. Po pádu SSSR byly oba kulturní domy uzavřeny a kulturně-umělecké vztahy se dodnes neobnovily.

Poprvé jsem se více začala zajímat o kubánskou kulturu a umění v době, kdy byla v roce 2018 ustanovena nová Vyhláška 349, která byla podepsaná kubánským prezidentem Miguelem Díazem Canelem s platností od 7. prosince 2018¹ a týká se cenzury nezávislé umělecké tvorby a svobody projevu všech umělců na Kubě. To mě vedlo k většímu zájmu o kubánskou kulturu a umění, které jsou stále režimem potlačované, nicméně nežijí zcela v izolaci od západního umění. Na základě těchto informací jsem si položila otázky: Jaké to je tvořit v nesvobodné komunistické zemi? A jaký má Západ vliv na její kulturu? Při hledání odpovědí jsem zavítala osobně na Kubu, i když cesta nakonec přinesla více otázek než odpovědí.

¹ Na Kubě začíná platit vyhláška, která otevírá cestu ke kriminalizaci nezávislého umění, <https://www.clovekvtisni.cz/clovek-v-tisni-vyjadruje-hluboke-znepokojeni-kvuli-nove-vyhlasce-349-ktera-zasahuje-proti-svobode-projevu-kubanskyx-umelcu-5490gp>, editováno 3. 12. 2018, vyhledáno 23. 3. 2020

Díky dlouhodobé izolaci země neexistuje spolehlivá historiografie kubánského a československého umění na Kubě, což může přinášet pochybnosti o úplnosti výchozích zdrojů. V průběhu mého pobytu na Kubě se však prokázalo, že badatelská činnost je zde víceméně nereálná.² Po pádu SSSR byl celý archiv Domu kubánské kultury, který se nacházel v Praze, převezen na Kubu, kde se stal nepřístupným majetkem Ministerstva zahraničních věcí (MINREX). Text diplomové práce tedy shrnuje vlastní terénní výzkum na Kubě, poznatky z on-line médií a literatury, dále také ze závěrečných prací studentů a studentek zabývajících se podobným tématem, jako je například Darina Zavadilová³ nebo Hana Bortlová⁴. V neposlední řadě využívám české, zahraniční, teoretické, historické a oborové tituly i osobní a korespondenční rozhovory.

Realizace diplomové práce mě celkově rozšířila obzory v historii i aktuálním dění, kultuře a umění na Kubě, ale také otevřela spoustu dalších otázek, které ve mně vzbuzují obrovskou zvědavost, a proto se chci i nadále tématu věnovat. Také jsem měla možnost osobně poznat fungování komunistické vlády a zažít její omezení, která se velmi odrazila nejen na celkovém pobytu na Kubě, ale také na realizaci výměnné výstavy. Dodnes jsou v zemi stále patrné důsledky vítězství kubánské revoluce z roku 1959. Kubánská revoluce v padesátých letech 20. století znamenala svržení Batistova diktátorského režimu *Hnutím 26. července* a ustanovení nové kubánské vlády vedené Fidelem Castrem, tehdejším studentem právnické fakulty v Havaně. Revoluce začala útokem na kasárnu Moncada 26. července 1953 a skončila 1. ledna 1959, kdy Batista opustil zemi a města Santa Clara a Santiago de Cuba byla obsazena revolucionáři.⁵ Zanedlouho poté se Kuba stala spojencem SSSR. Tato historická událost je stále oslavovaná a je významnou součástí nejen kubánské kultury.

² ZAVADILOVÁ, Darina. *Design na Kubě: forma, funkce, ideologie*, Praha, 2012. Diplomová práce. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Katedra dějin umění a estetiky, Dějiny a teorie designu a nových médií. Darina Zavadilová píše ve své diplomové práci: „Zkušenost s neprůchodností žádostí o přístup do kubánských archivů a depozitářů, patrně i vzhledem k české státní příslušnosti, potvrdil i Josef Opatrný, vedoucí Střediska ibero-amerických studií FF UK, a Hana Bortlová, autorka disertační práce (tamtéž) Československo a Kuba 1959–1962. Právě kvůli neumožnění přístupu do kubánských archivů byla Bortlová nucena svou disertaci z velké části koncipovat jako vztahově jednostrannou“

³ ZAVADILOVÁ, Darina. *Design na Kubě: forma, funkce, ideologie*, Praha, 2012. Diplomová práce. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Katedra dějin umění a estetiky, Dějiny a teorie designu a nových médií.

⁴ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika.

⁵ *Kubánská revoluce*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Kub%C3%A1nsk%C3%A1_revoluce, editováno 17. 6. 2020, vyhledáno 10. 7. 2020

(2. Obr. Vlajka označení data zahájení revoluce – movimiento – 26 – 7, Havana, 2019, Ilona Hověžáková)

Důležitý je také dopad rozpadu SSSR na Kubu, která se během krátkého období ocitla v kritické ekonomické situaci tzv. *periodo especial* (zvláštní období). Tohle období bylo pro Kubu a samotné kubánské obyvatele velkou zkouškou o přežití, jelikož Kuba přišla o své příznivce a podporovatele ze strany SSSR. Ze dne na den se ocitla doslova bez ničeho. Obyvatelé tedy byli odkázáni sami na sebe a na suroviny, které jim poskytovala jejich země. V tomto období se velice prohloubily mezilidské vztahy a soudržnost Kubánců, která je na ostrově cítit dodnes. Dnes je Kuba místem, kde se zastavil čas. Místem, kde luxus je levný a dostupný a životně důležité potřeby téměř nedostupné. O kvalitní kubánské rumy a doutníky není nikdy nouze. Tyto produkty vždy na Kubě zaplní poloprázdné regály v obchodech a supermarketech.

(3. a 4. Obr. _ I takto vypadaly regály s pitnou vodou po dobu několik dní, ale rumu bylo vždy dostatek. Havana, 2019, Ilona Hověžáková)

2. UMĚLECKO - KULTURNÍ VZTAHY ČESKOSLOVENSKA A KUBY

(5. Obr. _ logo z webové stránky _ Společnost česko-kubánského přátelství, <https://www.kubadnes.cz/>, vyhledáno 21. 4. 2020)

Za éry Sovětského svazu komunistické Československo obnovilo s Kubou přátelství brzy po vítězství Fidela Castra. Vztahy nezůstaly čistě v rovině politiky, ale země si pomáhaly i v oblasti výměny kultury a umění, přičemž se udržely desetiletí až do pádu SSSR (Svaz sovětských socialistických republik), kdy byl kontakt s Kubou přerušen a dodnes aktivně neobnoven. Téma Československých a Kubánských vztahů nikdy nebylo opřeno o archivní historickou analýzu. Hlavní příčinou je nedostupnost těchto historických pramenů. Stejně tak jako politické události v Československu po roce 1989.⁶

(6. Obr. _ překlad: revoluce je nejkrásnější dílo, které jsme vytvořili, Holguín, 2019, Ilona Hověžáková)

2.1. Vazba mezi Československem a Kubou za SSSR

Pro ČSSR (Československá socialistická republika) vytvořila kubánská revoluce dobré politické, hospodářské i kulturní podmínky pro obnovu starých oficiálně nepřerušovaných kontaktů, které s Kubou byly navázány už za Batisty v období první republiky. Už v 19. století české země vysílaly odborníky i zařízení nejen na cukrovarství. Tím se odstartovala obchodní i kulturní výměna mezi ČSR a Kubou. Kuba ČSR poskytovala jak dolarové odbytiště našeho zboží, tak možného dodavatele rudy barevných kovů. Naopak Kuba měla velký

⁶ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 5

zájem o československý „speciální“ materiál – zbraně.⁷ Už během šedesátých let 19. století se na Kubu posílali čs. pracovníci z různých oborů. Jedním z nich byl i Dimitrij Kadrnožka, který zastoupil místo prvně osloveného výtvarného pedagoga Františka Tröster⁸. Hlavním Kadrnožkovým úkolem bylo, vytvořit v Havaně koncepci Vysoké školy výtvarného umění (Escuela superior de artes plásticas), první vysokoškolskou instituci zaměřenou na výtvarné umění na Kubě. Vybudoval klasický vysokoškolský systém, který už dávno fungoval v ČSSR⁹. Jeho práce byla pod vlivem Národní kulturní rady (Consejo nacional de cultura), přesto měl Kadrnožka ve své pedagogické i umělecké činnosti naprosto volnou ruku a i jeho studenti byli vedeni velmi liberálně. Paradoxně Kadrnožkova éra na Kubě byla ukončena sovětskou ministryní kultury Jekatěrinou Furcevovou, kterou volná tvorba studentů pohoršovala. Následně byl instituci odebrán vysokoškolský statut¹⁰.

ČSSR od roku 1959 spadala do éry vlivu SSSR, vše tomu bylo podmíněno, a tedy vlastní iniciativa ČSSR na Kubě byla minimální. Hlavní cílem SSSR bylo Kubáncům přes Čechoslováky představit socialismus jako atraktivní společensko-politický systém. Československo tedy na Kubě působilo jako jeden ze sovětských agentů a díky předchozím politickým vztahům mohlo navázat na diplomatické, hospodářské i kulturní kontakty.¹¹ Součástí strategie SSSR bylo i zapojení se do kultury a školství, jelikož to byla ověřená cesta, přes kterou se funkčně lidem prezentovala politická i ideová propaganda. Tato „skutečnost“ byla samozřejmě do velké míry zkreslená a idealizovaná. K efektivním nástrojům čs. propagandy na Kubě bylo např. vysílání Československého Rozhlasu, Týdny čs. filmu organizované Domem čs. kultury v Havaně, výstavy apod. Současně probíhala i domácí propaganda, která přesvědčovala čs. veřejnost o správnosti čs. zahraniční politiky vůči Kubě. Šlo o představení Kuby, jako důležitého regionu, kde americký trh ztrácí na intenzitě a kde za krátkou dobu dojde k zásadnímu konfliktnímu střetu mezi socialismem a kapitalismem, se samozřejmostí, že socialismus bez pochyby zvítězí. Nejdůležitějším médiem této propagandy u nás byl tisk¹². SSSR tedy nechal vybudovat v Praze Dům kubánské kultury a v Havaně Dům československé kultury, kde oba domy vzájemně prezentovaly svoji kulturu a umění veřejnosti¹³.

⁷ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 226-227

⁸ Ze zdravotních důvodů pozici na Kubě odmítl a poslal jako zástup na jeho místo D. Kadrnožku.

⁹ Pětiletý studijní plán, přijímací talentové zkoušky, indexy, pravidelné i prodejní výstavy klauzurních prací, které se často pořádaly v DČK.

¹⁰ BARTLOVÁ, Milena_VYBÍRAL. Jindřich. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012., str. 318

¹¹ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 29

¹² BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 211

¹³ BARTLOVÁ, Milena_VYBÍRAL Jindřich. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012., str. 286

Nešlo pouze o oboustrannou propagaci v domech kultury. Důležitou československou průmyslovou výstavou v Havaně byla také ta z roku 1961 *Země přátel – Československo*.¹⁴ Jednalo se o nejúspěšnější československou akci na Kubě, která měla za cíl představit ČSSR jako přátelskou a zároveň vyspělou zemi, která svými etablovanými odborníky, výrobky a technologiemi pomůže Kubáncům k všestrannému rozvoji země. Hlavní část výstavy tvořila expozice obráběcích strojů a investičních celků. Na dvě velká plátna se promítaly barevné diapozitivy. V dalších expozicích mohli kubánští návštěvníci shlédnout čs. zemědělské stroje, čerpací stroje, chemické polotovary, zdravotnické přístroje, optiku, zařízení pro domácnost, sklo, keramiku, knihy a vinyly. V pasáži byla vytvořena atmosféra večerní pražské ulice s neonovými reklamami a moderními výkladními skříněmi, ve kterých bylo vystaveno vybrané spotřební zboží. V přilehlém kinosále byly promítány propagační filmy čs. podniků zahraničního obchodu a různé dokumentární a naučné filmy. Dominantou vstupního prostoru byla umělecká plastika, vyjadřující revoluční odhodlání a budovatelské úsilí našeho lidu a nechyběla ani atraktivní plastika Jiřího Trnky, jež měla ilustrovat „vysokou a všestrannou péči o děti, mládež a rodinu“. Výstavu doprovázela řízená interview a tisková konference s čs. technickými experty. Nakonec celá výstava byla Kubě darována, tedy aspoň to tak bylo prezentováno československé veřejnosti. Pravdou ale je, že byla kubánskými pracovníky rozkradena a zdemolována.¹⁵

Výstava *Země přátel – Československo* odstartovala nejen řadu menších propagandistických putovních výstav *Československo ve fotografii*, kde byly vystaveny fotografie zobrazující pracující lid a jejich život v ČSSR, nebo výstavy *Československo – dobrá matka svých dětí*, ale také *Československé výtvarné umění*. Kubánci poté projevíli velký zájem také o čs. film. Pravidelně vznikl *Týden československého filmu*, kde se promítaly filmy jako *Smrt v sedle*, *Muži v ofsajdu*, *Vyšší princip*, *Němá barikáda*, *Akce B*, *Únos*, *Král Šumavy*, *Jan Žižka*, *Holubice*, *Páté oddělení*¹⁶ nebo *Romeo, Julie a tma*¹⁷.

¹⁴ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 204

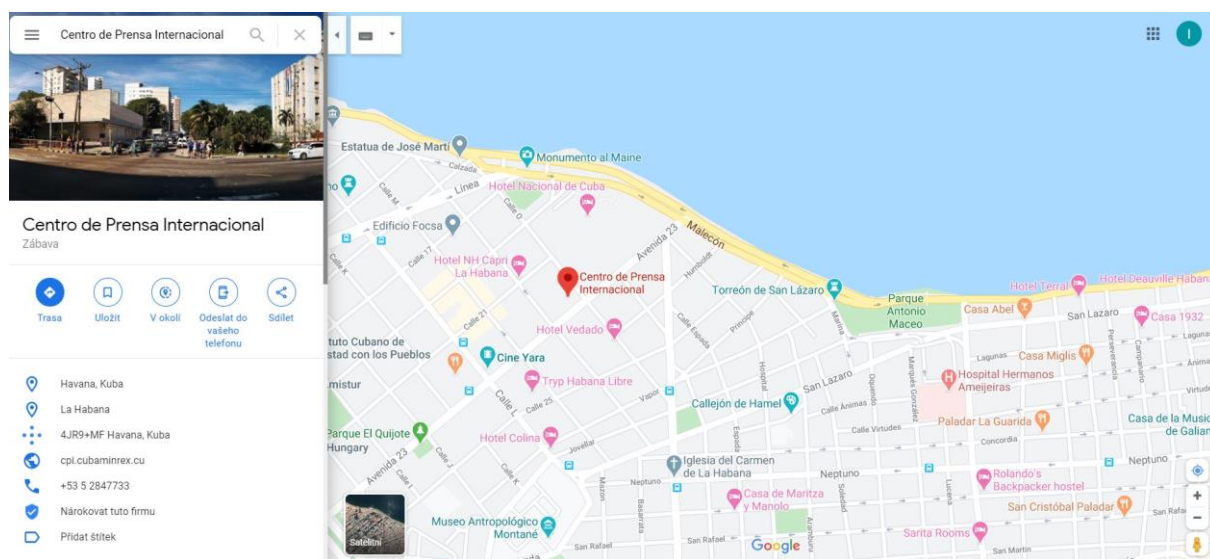
¹⁵ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika. Str. 97-99

¹⁶ „Film *Únos* byl kubánským publikem zvlášť oceněn. Promítání filmu se nakonec stalo protiamerickou demonstrací, neboť divák se zcela sžil s promítaným filmem. Film *Němá barikáda* přišel shlédnout i Fidel Castro“. Viz „Mimořádná politická zpráva“ z 12. 6. 1961, AMZV, f. Zprávy ZÚ, Havana 1945–1965, s. 4

¹⁷ Jiří Weiss, narozen 1913, čs. režisér a scénárista. Autor filmů *Vlčí jáma* (1957) nebo *Romeo, Julie a tma* (1959). Oba tyto filmy byly s velkým úspěchem uvedeny na Kubě už v roce 1960 a 1961 (viz. např. *Bohemia*, 1961, č. 2 a 1962, č. 2). Po srpnové okupaci Weiss emigroval do USA.

2.2. Dům československé kultury v Havaně na Kubě

Většina kulturních akcí se tedy odehrávala ve vybudovaném Domě československé kultury (DČK) – Casa de la Cultura Checoslovaca, který se tenkrát nacházel v centru Havany na 23. ulici (La Rampa) ve čtvrti Vedado¹⁸.

(7. Obr. _ zde se nacházel DČK – nyní zde sídlí Centro de Prensa Internacional, <http://cpi.cubaminrex.cu/>)

Jeho činnost byla zahájena 15. května 1962. Šlo o první a zároveň jediné kulturní a informační středisko cizí země na Kubě. Už v roce 1960 před výstavbou, byla podepsána dohoda o kulturní spolupráci mezi oběma státy. DČK byl mezi Kubánci velmi oblíbený zejména pro filmové projekce, výstavy či koncerty.¹⁹ Hlavním cílem DČK byla propaganda socialistického způsobu života, šlo o propagaci a reklamu naší kultury, techniky, školství a sportu. Součástí programu bylo pořádání výstav, přednášek, hudebních koncertů a promítání filmů. Mezi nejdůležitější výstavy výtvarného umění patřily *Československá scénografie* (1962), *Umělecká řemesla v ČSSR* (1963), putovní celosvětová výstava *Československé sklo* (1972), výstava tvorby studentů všech ateliérů VŠUP (2. pol. 80. let)²⁰. DČK byl velmi populární a sahal až za hranice Havany. Vybudoval si obrovskou publicitu na celé Kubě. Za 15 let svého působení se stal jedním z nejnavštěvovanějších kulturních institucí Kuby a pomáhal udržovat kontinuitu čs. kulturního a uměleckého vlivu na Kubě především v oblasti výtvarného a interpretačního umění a výstavnictví.

¹⁸ BARTLOVÁ, Milena_VYBÍRAL Jindřich. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012., str. 316

¹⁹ V roce 1978 do DČK zavítalo kolem 800 tis. osob na více než 200 akcí.

²⁰ BARTLOVÁ, Milena_VYBÍRAL Jindřich. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012., str. 316

Architektem DČK byl Zdeněk Pokorný, který byl vyslán na Kubu k realizaci kulturního střediska. Projekt byl situován velmi netradičně. Jednalo se o jednopodlažní fragment nedostavěné výškové budovy, který měl architekt zachovat a architektonicky ho upravit a přizpůsobit k provozu DČK. „Na fasádní desku jednoduchého kubusu nízké budovy s výlohami byla, s ohledem na vysokou koncentraci vizuálního smogu v okolní zástavbě, naistalována jednoduchá skleněná mozaika zlatité barvy, která podtrhla důstojnost kulturního střediska“²¹.

(8. Obr _ Dům československé kultury v Havaně, 14. 2. 1962, katalog Budování státu, str. 316)

V kulturním středisku mohli Kubánci i turisté navštěvovat výstavní sál, kde probíraly výstavy vizuálního umění, kinosál, hudební síň, taky čítárnu s knihovnou nebo obchůdek se suvenýry. Vnitřní architektura byla velmi čistá s cílem nerušit divákovu pozornost.

Výstavbu organizovalo kubánské Ministerstvo veřejných prací (Ministerio de obras públicas). Místní materiálové nedostatky se brzy začaly projevovat, nejvíce se to však týkalo vnitřního vybavení. Původně mělo Československo interiér vybavit pouze dekorativními doplňky podle návrhu Karla Lapky, nakonec muselo Československo vybavit téměř kompletní interiér včetně nábytku. Podlaha z kubánského teraca byla jediným materiálem, který byl Kubou zajištěn.

²¹ BARTLOVÁ, Milena a Jindřich VYBÍRAL. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012., str. 316

2.3. Dům kubánské kultury v Praze v České republice

Přibližně o rok později zahájil svou činnost v Praze Dům kubánské kultury (DKK) na rohu ulice Na Perštýně a Národní třídy.²² DKK neměl až takový kulturní dopad na československou kulturu jako tomu bylo s DČK v Havaně, jelikož Čechoslováci neprojevovali velký zájem o výtvarné umění, za to obrovský zájem o hudbu a salsu, který přetrvává dodnes. První významnou akcí v kulturní oblasti byly Dny kubánské kultury v Československu, které se uskutečnily 15. až 23. září 1980 a jednalo se o reciproční akci na stejnou československou událost na Kubě v roce 1979. Byla to vůbec první událost podobného rozsahu, která měla za úkol prezentovat kubánskou kulturu československé veřejnosti. Předcházelo jí slavnostní znovuotevření Domu kubánské kultury v Praze dne 28. ledna 1980, který byl poprvé otevřen v roce 1963 a nyní prošel důkladnou rekonstrukcí. Dům měl podobnou funkci jako DČK v Havaně a to hlavně prezentaci karibského ostrova, propagaci a pořádání různých besed či výstav. Slovy ředitele Corralese: „*Jsme připraveni přinášet veškeré informace o životě a práci kubánského lidu, seznamovat s naší kulturou, historií a současností naše československé přátele.*“²³

²² Adresa Domu kubánské kultury byla Národní 362/31, přímo naproti vchodu do obchodního domu Máj (dnes řetězec Tesco) z Národní třídy, který byl otevřen 1. 4. 1975.

²³ NA, f. 506/0/45, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, Praha – výstřižkový archiv III, karton 6663, Rudé právo, 26. 1. 1980 (1-928)/86, “Kuba v Praze”

Datum vzniku: 31.12.1976
Datum zániku 31.12.2017 - Nezjištěno
Obchodní firma: DŮM KUBÁNSKÉ KULTURY
Sídlo: Praha - Staré Město, Národní 362/31, PSČ 11000
Identifikační číslo: 00466930
Právní forma: Zahraniční kulturní, informační středisko, rozhlasová, tisková a televizní agentura
Klasifikace ekonomických činností - CZ-NACE: Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení

(9. a 10. Obr. _ informace o DKK, <https://rejstrik.penize.cz/ares/00466930-dum-kubanske-kultury#map>)

Oba kulturní domy měly široký záběr, vysokou návštěvnost a byly podrobně sledovány i v médiích.

Po pádu režimu v roce 1989 v ČSSR československá diplomacie byla nucena opustit centrálně umístěný Dům československé kultury v Havaně (otevřen roku 1962) a Kuba uzavřela svůj Dům kubánské kultury v Praze (otevřen roku 1963)

3. REALIZACE VÝSTAVY

Má osobní zkušenost na Kubě i bádání, objevování nejen historie ale i současné situace mě vede k hlavnímu cíli a to přes výměnnou výstavu poukázat na uzavřené přátelské vztahy, které byly mezi Kubou a ČSSR za SSSR velmi aktivní. Uzavření těchto vztahů nese velké, nejen kulturní následky, obzvláště na Kubě.

Situace s pandemií COVID-19 celkem výrazně zasáhla do realizace výstavy. Nejen, že znemožnila poslání fyzických děl, ale taky se zasloužila o celý nový koncept. Zprvu byla plánovaná realizace výstavy českých a slovenských mladých současných umělců v Havaně v galerii La Moderna.²⁴ Nakonec jsme s kubánskou kurátorkou Yenisel Osuna Morales po zhodnocení situace uvážili, že zrealizujeme prvně výstavu vybraných kubánských umělců, s využitím děl, která jsou přenositelná online formou. Kurátorka navrhla umělce, z nichž jsme vybraly ty, kteří se aspoň trochu svými tématy dotýkají problému spojeného s cenzurou a přímo i Vyhláškou 349. Jejich nejasnosti ohledně Vyhlášky 349 a obavy, že by se výstava přímo týkala cenzury, jsou však tak silné, že tato má idea byla ihned zamítnuta.

Celkový budget na realizaci kubánské výstavy je cca 20.000,-Kč. K projektu jsem dostala školní stipendium ve výši 11.000,-Kč. Celé stipendium pokryje honoráře umělců a kurátorky a část nákladů na realizaci samotné výstavy jako je pronájem techniky, tisky, výlep výlohy, plotrový text, vernisáž apod. Vybraní kubánští umělci jsou symbolicky honorováni. Každý z nich dostane 1000,-Kč a kurátorka, která píše i text k výstavě dostane honorář se výši 1500,-Kč. Tato částka může vypadat opravdu symbolicky. Pro kubánské umělce i kurátorku ale představuje měsíční plat, u některých z nich dokonce více, než měsíční plat. V komunikaci s kurátorkou nastal i moment, kdy požádala o navýšení svého honoráře v domnění, že v České republice musí být budget na výstavu takřka neomezený. Je důležité si uvědomit, že jde celkem o paradox, jelikož při realizaci podobné výstavy by v naší zemi za stejných podmínek byla výstava jen těžce realizovatelná, jelikož by pouze honoráře umělců, poměrově vycházely cca na 130.000,-Kč při průměrném měsíčním platu 20.000,-Kč.

3.1. Koncept výměnné výstavy československého a kubánského umění a její cíle

Hlavním cílem konceptu je obnova kulturně – uměleckých vztahů mezi Českou republikou a Kubou, které byly po pádu SSSR uzavřeny a ani po 30. letech se znovu neobnovily. Ráda bych navázala na historii, období od otevření DČK (Dům československé kultury v Havaně) v roce 1962 až do pádu SSSR, kde kulturní výměnné výstavy aktivně fungovaly a byly obzvláště na Kubě velmi oblíbené. V době za bývalého režimu Kubánci často navštěvovali Československo a Čechoslováci zase cestovali na Kubu, kde si vzájemně prezentovali svá díla. Samozřejmostí je, že výměnná výstava v dnešní době je pouze prvotinou k dosažení

²⁴ <https://www.facebook.com/galeria.lamoderna>, vyhledáno 26. 6. 2020. Zde se uvažovalo i možnosti, že by cca 3 vybraní umělci odcestovali na měsíc na Kubu, kde by jim byl poskytnut ateliér v galerii La Moderna a závěrem by byla výstava jejich děl.

celkového cíle konceptu. Obnovit kulturně – umělecké vztahy mezi námi a Kubou je v dnešní době ještě složitější než tomu bylo v historii. Aktuálně rozdílný politický systém v zemích (komunistická strana na Kubě, demokratická vláda v České republice) je velkou překážkou pro obnovu a navázání na historii, kdy nás spojoval stejný politický systém.

(11. Obr. _ výstava s názvem Zlatá éra českého kartelu – otevřena 10. 9. 2015 v prostoru kina v Havaně)²⁵

Během své osobní stáže v instituci Galería de Arte Servando²⁶ v Havaně na Kubě jsem poznala nejen omezení galerijního provozu pod komunistickou vládou, ale celkově kubánskou kulturu a její náтуру. Potkala jsem spoustu etablovaných umělců, kteří na Kubě působili už i v době za SSSR. Tito umělci dodnes uznávají československou kulturu a rádi se k ní vrací. Je zde také spousta začínajících a ještě zcela neobjevených umělců, kteří se aktuálně odkazují např. na tvorbu Jana Švankmajera, který je na Kubě velmi známý napříč všemi generacemi. Kubánští umělci a kurátoři dodnes mluví o československých umělcích jako o svých uměleckých kolezích a rádi by opět ve své zemi viděli jejich jména a poznávali i naše současné mladé umění. Po ukončení činnosti DČK v Havaně se Kubáncům zcela uzavřel přístup k naší kultuře. Hlavní motivací k realizaci tohoto konceptu je poukázat na historii a fungování mezi našimi zeměmi, navázat opět komunikaci a obnovit zpřetrhané kulturně – umělecké vztahy.

²⁵ <https://www.facebook.com/EmbajadaChecaLaHabana/photos/a.1414161488874206/1529210624035958/?type=3&theater>, editováno 11. 9. 2015, vyhledáno 10. 6. 2020

²⁶ <http://www.galeriaservando.com/>, vyhledáno 16.5. 2020

(12. Obr. _ realizace kubánských umělců, kteří tvořili plakáty k filmům Jana Švankmajera, výstavy byla uskutečněna k 85. narozeninám Jana Švankmajera)²⁷

(13. Obr. _ plakát k výstavě filmových plakátů na počest Jana Švankmajera)²⁸

Realizovaná výměnná výstava českého (slovenského) a kubánského současného umění by měla vzájemně představit současné kubánské umění v České republice a současné české a slovenské umění na Kubě. Kubánská komunistická vláda omezuje umělce nejen v rozhledu ohledně světového současného umění, ale taky co se týče výstavnictví a galerijního provozu. Cílem výměnných výstav tedy bude nejen představit naše

²⁷ <https://www.facebook.com/EmbajadaChecaLaHabana/photos/a.1414161488874206/2341931856097160/?type=3&theater>, editováno 5. 2. 2019, vyhledáno 17. 5. 2020

²⁸ <https://www.facebook.com/EmbajadaChecaLaHabana/photos/a.1414161488874206/2252494355040911/?type=3&theater>, editováno 24. 10. 2019, vyhledáno 17. 5. 2020

současné umění, výstavnictví i galerijní provoz bez cenzury Kubě, ale také prezentovat kubánské umění bez omezení zde v České republice. Kubánský komunistický politický režim může být samozřejmě velkou překážkou k realizaci výměnné výstavy českých a slovenských umělců na Kubě. Je zde důležité zmínit i cenzuru, která se zaměřuje na svobodné umělecké projevy na Kubě. Vše co je považováno za kulturně nevhodné, nemůže být zveřejněno. Nejen tahle skutečnost mě přiměla zvolit nejdříve realizaci kubánské výstavy v České republice, přesněji v galerii SOLO offspace - Körnerova 458, Brno.²⁹ Výstava bude realizována během srpna 2020 s vernisáží 20. srpna 2020.

3.2. Spolupráce s kubánskou kurátorkou Yenisel Osuna Morales

Při mém pobytu na Kubě jsem se potkala s kurátorkou Yenisel Osuna Morales, se kterou jsem detailně probírala svou vizi a koncept výměnné výstavy. Už od prvního momentu vznikalo nejen přátelství ale i kurátorská spolupráce na tomto projektu. Společně jsme tedy začali realizovat kubánskou kolektivní výstavu v ČR.

Yenisel Osuna Morales vystudovala historii umění v Havaně. Pracovala nejen jako odbornice, kurátorka, historička i kritička v institucionálních galeriích, ale také na mnoha nezávislých projektech. Její kurátorská praxe zahrnuje osobní i kolektivní výstavy jako např: *En tiempos de androides...* (2019, Galería Servando), *Punto cero* (2019, Galería Casa8), *Cleptomanía* (2018, Galería Casa8), *(Otras) crónicas marcianas* (2018, Galería Casa8), *El paisaje estará aquí mañana* (2018, Museo de arte contemporáneo de Pinar del Río, MAPRI), *Del tamaño del mundo* (2017, Centro Hispanoamericano de Cultura), *Zona de juego* (2017, Palacio Lombillo y Estudio DNasco).

Naše společná kolektivní výstava současných kubánských umělců se zaměřuje na téma cenzury nezávislé umělecké tvorby, svobody projevu všech umělců a její vliv na galerijní provoz na Kubě. Výběr umělců kubánské kurátorky Yenisel Osuna Morales spojuje téma plurikulturalismu³⁰, migrace³¹ a diaspor³².

²⁹ <https://www.facebook.com/solo.offspace/>, vyhledáno 10. 7. 2020

³⁰ *Plurikulturalismus* – identifikace se dvěma (či více) sociálními skupinami a jejich kulturami. Je pro existenci plurality vzájemně nespojených kultur, které se navzájem respektují.

³¹ *Migrace* je chápána jako změna trvalého pobytu. Z tohoto hlediska můžeme migraci dělit na vnitřní a mezinárodní. Vnitřní migrace je definována jako změna trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce. Mezinárodní migrace je definována jako změna obvyklého pobytu za hranice státu.

http://www.demografie.info/?cz_migrace=&PHPSESSID=971c3c842434d90e8cda0ec82df27469, editováno 1. 4. 2005, vyhledáno 20. 5. 2020

³² *Diaspora* označuje lidi nebo etnickou populaci, kteří dobrovolně, nebo z donucení emigrují ze své domoviny, a přitom si zachovávají vazby na původní kulturu. Příčinou emigrace může být vypuknutí války, přetrvávající ozbrojené konflikty, chudoba, hlad, nepříznivé klimatické podmínky či snaha zlepšit ekonomickou situaci. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Diaspora>, editováno 24. 6. 2020, vyhledáno 15. 5. 2020

„Kuba: z pohledu identity, kultury a znovu-formování

Jak se vidíme my? Jak nás vidí ostatní? Jak Kubánek a cizinec odlišně pohlíží na dnešní Kubu? Všichni dobře víme, že identita je dlouhý, nekonečně se utvářející proces, který se mění a formuje znovu a znovu. Dříve jsme mohli mluvit o „kubánské identitě“ v jasné a jediné formě. Do dnešního dne se však tato forma dost změnila. Byli jsme trochu Američani, trochu Sověti, trochu komunisti a trochu postkomunisti. Byli jsme revolucionáři, patrioti, hédonisti, neohrožení, podřízení, rozvrácení. Zkoušeli jsme následovat revolucionářská kázání a přísnou morálku, zkoušeli jsme i naslouchat ostatní vícesměrná kázání demokratická i kosmopolitní.

Jestli se dříve mohlo mluvit o Kubě před-revolucionářské a té druhé po-revolucionářské, v současnosti by se měla považovat etapa po-revolucionářská, jako ta, která bere v potaz několik podetap. Existuje před a po jedné série událostí, které směřovaly nevyhnutelně k přeformování a zamyšlení se nad naší identitou a kulturou. Flexibilita migrační politiky, příchod internetu a jeho následné využívání v mobilních telefonech, obrovský nárůst cestování, krátký interval, ve kterém se urovnávaly vztahy mezi USA a Kubou a zrod soukromého ekonomického sektoru. Tyto všechny události významně přispěly k velkému převrácení se do reality v naší zemi.

Zjednodušeně, Kubánek po-revolucionář žil paralelně ve světě postmoderním a globalizovaném. Neměl internet do doby, která není tak dávná - pár let zpět, výjimečně mohl vycestovat z Kuby, nemohl podnikat přes tzv. „vlastnoučetnictví“, nemohl si představit jít na koncert The Rolling Stones na Kubě ani, že Paseo de Prado bude dějištěm přehlídky značky Chanel. A už vůbec si nepředstavoval prezidenta Spojených států uzavírajícího mír s naší zemí. Ani to, že chvíli poté uzavřou americkou ambasádu na Kubě, že vyženou skupinu kubánských lékařů z Brazílie nebo, že se významně sníží množství ropy dovážené z Venezuely na Kubu...

Všechno toto se událo na Kubě téměř současně. Vyvolalo to, jak se očekávalo, nový životní styl, na naše podmínky neúnosný konzum, sociální segregaci, která byla dříve nepředstavitelná, sexuální svobodu, která nyní čelí předsudkům, a sociální moralizaci a aktivitu nejmladších generací, které se začaly pouštět do záležitostí, které se týkají moderní a občanské společnosti.

Navržená umělecká díla jsou rozdělena podle následujících kritérií: Jsou to obrazy, které vzbuzují pozornost ohledně témat jako národ, identita a kultura. Od dvojznačnosti a komplexnosti, ke které se může dnes přistoupit. Jsou to obrazy spojené se změnami v migrační politice země, kubánské diasporu v USA a následná identitární změna v embargo, fenomén internetu a „vlastnoučetnictví“ na Kubě, životní styl a nové rysy, které si osvojuje nejmladší generace Kubánců.

Umělci a díla:

_ Alejandro Alonso, *Home*, 2019. Dokument/ 12`

_ Juan Carlos Alom, *Buscando a Carlitos Cárdenas*, 2019. Dokument/ 13`

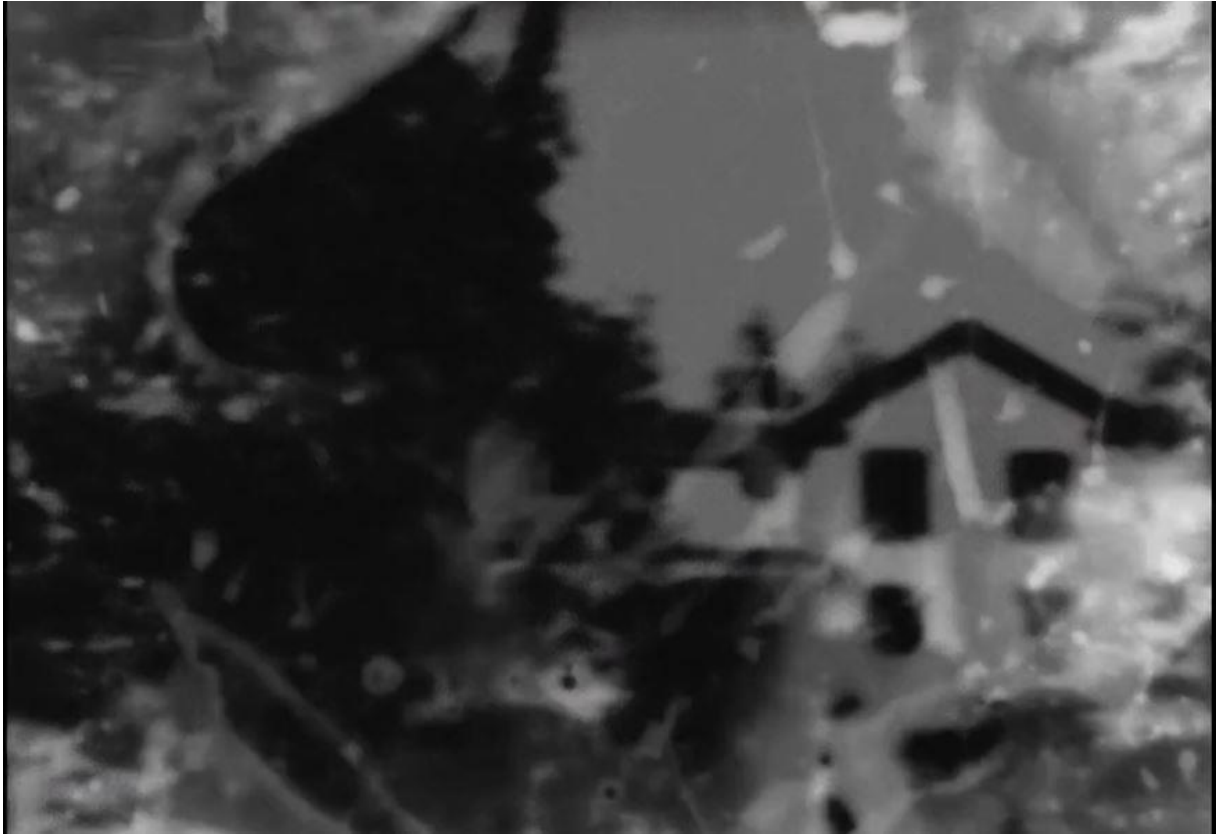
_ Maikel Sotomator, *De la serie Boomerang*, 2018-2020. Fotografická dokumentace sochařských objektů s obrázky, spisy a znaky.

_ Nestor Siré, *Cuba Creativa*, 2014-2019. Série videí

_ Evelyn Sosa Rojas, *Fotografía digital*, 2018-2020. Digitální portrétové fotografie³³

³³ Citace kurátorského textu Yenisel Osuna Morales ke kolektivní výstavě VVČSKSU.

Alejandro Alonso³⁴ (Pinar del Río, Kuba *1987) realizuje tuto verzi *Home* (2019) poté, co se dozvídá, že nemůže vycestovat do USA kvůli uzavření americké ambasády na Kubě. Měl v plánu objet Severní Ameriku, kde chtěl mapovat vesnice a města jménem Kuba. Odsud se skutečná cesta přeměnila v cestu virtuální. Od nástrojů od Google Earth, kde pouřídil vlastních fotografií. Alejandro naplánoval kartografii, kde tyto Kuby začaly být zmatené, začaly se míchat a znovu formovat až do nalezení vhodného obrazu, který by podepíral váhu slova Domov.

(14. Obr. _ Screen z filmu *Home* _ Alejandro Alonso. Toto dílo se objeví v rámci realizace kubánské výstavy v galerii SOLO offspace v Brně.)

³⁴ Portfolio <https://vimeo.com/user57726449>, vyhledáno 10. 7. 2020

Juan Carlos Alom³⁵ (Havana, Kuba *1964) shromáždil pro svůj film *Buscando a Carlitos Cárdenes* (2019) videa, která natočil během let na několika svých cestách do USA. Představuje v nich nový život kubánských přátel, kolegů, umělců a intelektuálů, vyznačených diasporou, kteří se rozhodli usadit se v této zemi.

(15. Obr. _ Screen z filmu *Buscando a Carlitos Cárdenes* _ Juan Carlos Alom. Toto dílo se objeví v rámci realizace kubánské výstavy v galerii SOLO offspace v Brně.)

³⁵ Portfolio <http://juancarlosalom.com/about.html>, vyhledáno 10. 7. 2020

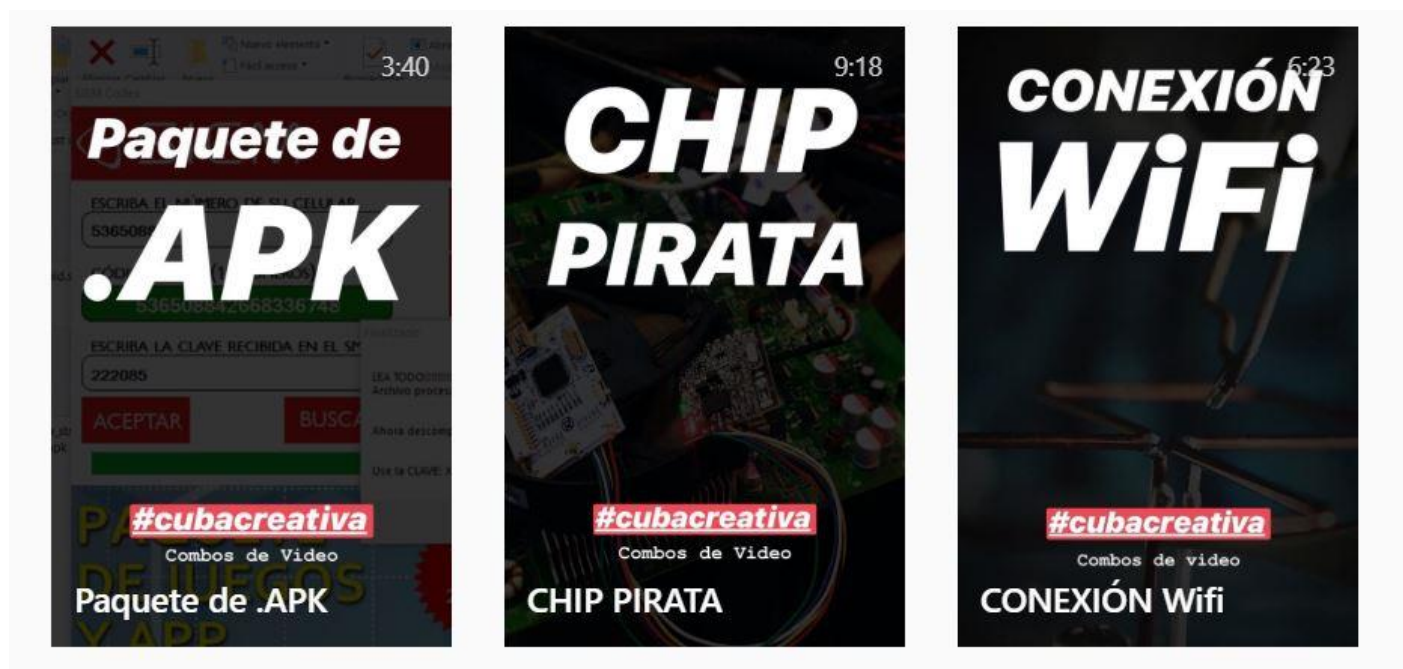
Dílo Maikela Sotomayora³⁶ (Manzanillo, Kuba *1989), spadající do série *Boomerang* (2018_2020), zahrnuje také migrační proces, ale z pohledu více subjektivního, emočního a metaforického. Maikel je umělec, který soustřeďuje svou produkci na témata krajiny. Přichází se shromažďováním dřevěných částí, které nacházel při svých cestách po dobu několika let a rozděluje je pro svůj vzhled blízký boomerangu. Tyto objekty jsou obohaceny Maikelovými obrázky, které evokují nějakou zkušenost z cesty.

(16. Obr. _ *De la serie Boomerang* _ Maikel Sotomayor – tato výstava bude přenesena v rámci realizace kubánské výstavy v galerii SOLO offspace v Brně)

³⁶ Portfolio <http://maikelsotomayor.com/exhibitions>, vyhledáno 10. 7. 2020

V případě Nestora Siré³⁷ (Camaguey, Kuba *1988) a jeho díla *Cuba Creativa* (2014_2019) se vztahují k internetu a řešení vynalézavosti Kubánců v jednom z nejvíce nejistých soukromých obchodů na pomezí s legálností. Nestor připravuje sérii videí, kde vysvětluje fenomén *El paquete* (Balík) na Kubě, alternativa zrozena v odpovědi na limitujícím a opěvovaném surfování po internetu. V *El paquete* je možné najít velké množství obsahu, který koluje na internetu - národní i mezinárodní novinky, hry, filmy, seriály, hudba, hudební videa seskupeny na harddisku až do velikosti jednoho terabytu s informací, které se pak rozdělí kubánským odběratelům, za sníženou cenu od 2 až 3 CUC (konvertibilní kubánské peso) = 47,-Kč až 70,50.-Kč.

(17. Obr. _ *Cuba Creativa* _ Nestor Siré. Toto dílo se objeví v rámci realizace kubánské výstavy v galerii SOLO offspace v Brně.)

³⁷ Dílo Nestora Siré https://www.instagram.com/nestorsire/channel/?fbclid=IwAR31COykrJxlgUeSyf_4cD-YsHxDBZDklr1AVKUa8UHXsl_lyQVWH_50oo, vyhledáno 10. 7. 2020

A jako poslední Evelyn Sosa Rojas³⁸ (Havana, Kuba - 1989), *Fotografía digital* (2018–2020), jedna z nových objevů z umělecké fotografie, která fotografuje na Kubě. Situuje své dílo mezi dokumentární a metaforickou fotografií a zachycuje s duchaplností obraz velmi autentický, kterého je možné dosáhnout dnes mezi nejmladší kubánskou generací.

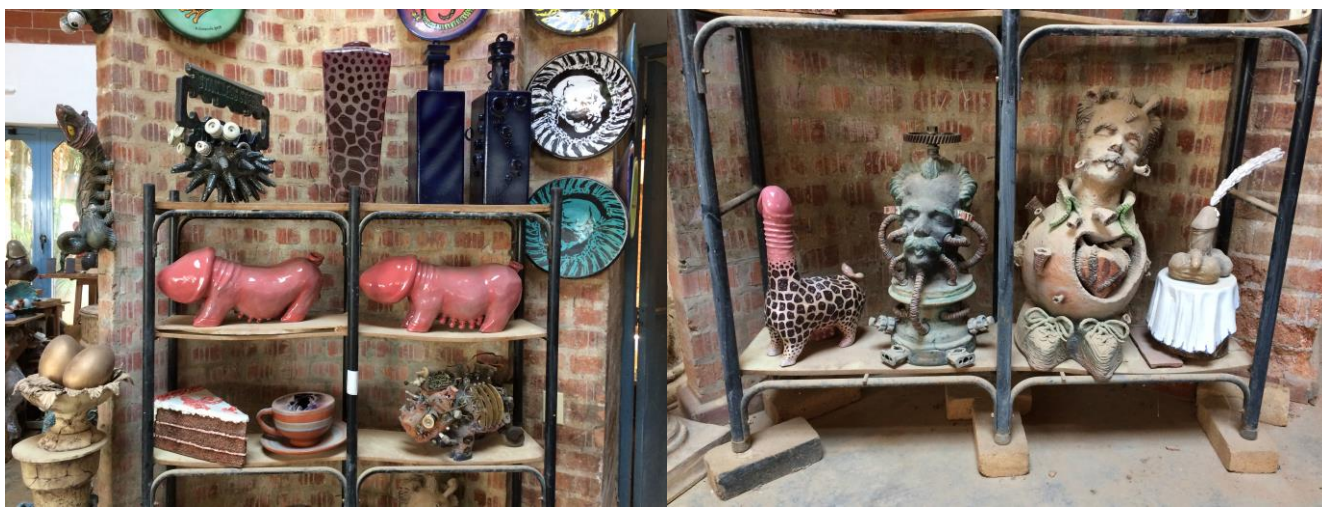
(17. Obr. _ portrétní fotografie _ Evelyn Sosa Rojas. Portrétní fotografie se objeví v rámci realizace kubánské výstavy v galerii SOLO offspace v Brně.)

³⁸ Portfolio <https://www.uncommonbeautygallery.com/evelyn-sosa>, vyhledáno 10. 7. 2020

3.3. Cenzura na Kubě

Můj prvotní záměr kubánské výstavy byl takový, že jsem chtěla, aby umělci zaslali ilegální díla, která by na Kubě neprošla schvalovacím procesem Ministerstva kultury. Obava a nejasnosti kubánských umělců i kurátorky Yenisel nás ale nepustili tímto směrem. Můj prvotní koncept byl tedy zamítnutý.

Kuba má od roku 2018 nově zavedenou cenzuru týkající se svobodného projevu nezávislých umělců na Kubě³⁹, která se odráží i v galerijním provozu. Kubánské nezávislé umění je tedy aktuálně dost tvrdě umlčováno. Legislativa zavedla sankce proti všem umělcům vystupujícím ve veřejných i soukromých prostorách bez předchozího schválení Ministerstvem kultury. Vláda tedy otevřela cestu ke kriminalizaci jakékoliv formy umění, která není v souladu s oficiálními předpisy toho, co je na Kubě považováno za kulturně vhodné.⁴⁰ Kolektivní kubánská výstava v ČR měla zpočátku rozvázat ruce kubánským umělcům a dovolit jim větší uměleckou otevřenost, než mají nyní ve své zemi. To jim ale nakonec jejich nejasnosti nedovolily. Proto se tedy z jejich strany na výstavě neobjeví žádná ilegální díla, která by nemohla být vystavena na Kubě. Cenzura na výstavě bude pouze znázorněna audio stopou, která bude obsahovat nejasnosti a důvody, proč se na výstavě nemohou objevit ilegální (kubánsky kulturně nevhodných) díla v ČR.

(19. a 20. Obr. _ Díla, která by na Kubě nebylo možné vystavit, kvůli jejich sexuálnímu charakteru – fotografie pořízena na umělecké škole Universidad de las artes v Havaně _ <http://www.isa.cult.cu/>, Havana, 2019, Ilona Hověžáková)

³⁹ Zde je popsána celá vyhláška, která popisuje kubánskou kulturu v umění: <http://cubaescena.cult.cu/decreto-no-3492018/>, vyhledáno 23. 3. 2020

⁴⁰ Na Kubě začíná platit vyhláška, která otevírá cestu ke kriminalizaci nezávislého umění, <https://www.clovektisni.cz/clovek-v-tisni-vyjadruje-hluboke-znepokojeni-kvuli-nove-vyhlasce-349-ktera-zasahuje-proti-svobode-projevu-kubanskych-umelcu-5490gp>, editováno 3. 12. 2018, vyhledáno 23. 3. 2020

Vyhláška 349, která se týká cenzury je podle slov Kubánců „šílená ... úplně šílená. Neexistuje žádný umělec, kritik ani umělecký specialista, který by s tím mohl souhlasit. Ale stále existuje“⁴¹.

⁴¹ Originální znění ve španělském jazyce „El decreto 349 es una locura...totalmente descabellado. No hay un artista ni un crítico ni un especialista del arte que pueda estar de acuerdo con eso. Pero de todas formas existe“.

4. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

4.1. Literatura a tisky

_ BARTLOVÁ, Milena_VYBÍRAL. Jindřich. *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu* = Building a state : the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha: UMPRUM, 2015. ISBN 978-808-7989-012.

_ BORTLOVÁ, Hana. *Československo a Kuba v letech 1959–1962*, Praha, 2010. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Středisko ibero-amerických studií, Historické vědy – iberoamerikanistika.

_ NA, f. 506/0/45, Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, Praha – výstřižkový archiv III, karton 6663, Rudé právo, 26. 1. 1980 (1-928)/86, "Kuba v Praze"

_ ZAVADILOVÁ, Darina. *Design na Kubě: forma, funkce, ideologie*, Praha, 2012. Diplomová práce. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Katedra dějin umění a estetiky, Dějiny a teorie designu a nových médií.

4.2. Online zdroje

_ Centro de Prensa Internacional v Havaně_ adresa, kde sídlil Dům československé kultury,
<http://cpi.cubaminrex.cu/>

_ Definice migrace,
http://www.demografie.info/?cz_migrace=&PHPSESSID=971c3c842434d90e8cda0ec82df27469

_ Definice diaspora, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Diaspora>

_ Embajada Checa La Habana,
<https://www.facebook.com/EmbajadaChecaLaHabana/photos/a.1414161488874206/1529210624035958/?type=3&theater>

_ Galería de Arte Servando v Havaně, <http://www.galeriaservando.com/>

_ Galería La Moderna v Havaně, <https://www.facebook.com/galeria.lamoderna>

_ Galerie SOLO offspace v Brně, <https://www.facebook.com/solo.offspace/>

_ Informace o Domě kubánské kultury v Praze - <https://rejstrik.penize.cz/ares/00466930-dum-kubanske-kultury#map>

- _ Na Kubě začíná platit vyhláška, která otevírá cestu ke kriminalizaci nezávislého umění,
<https://www.clovektisni.cz/clovek-v-tisni-vyjadruje-hluboke-znepokojeni-kvuli-nove-vyhlasce-349-ktera-zasahuje-proti-svobode-projevu-kubanskych-umelcu-5490gp>

- _ Nestora Siré _ *Cuba Creativa* (2014_2019),
https://www.instagram.com/nestorsire/channel/?fbclid=IwAR31COyktrJxlgUeSyf_4cD-YsHxDBZDklr1AVKUa8UHXsl_lyQVWH_50oo

- _ Portfolio Alejandro Alonso, <https://vimeo.com/user57726449>

- _ Portfolio Juan Carlos Alom, <http://juancarlosalom.com/about.html>

- _ Portfolio Mikel Sotomayor, <http://maikelsotomayor.com/exhibitions>

- _ Portfolio Evelyn Sosa Rojas, <https://www.uncommonbeautygallery.com/evelyn-sosa>

- _ Universidad de las artes v Havaně, <http://www.isa.cult.cu/>

- _ Vyhláška 349 v originálním znění, <http://cubaescena.cult.cu/decreto-no-3492018/>

- _ Webová stránka _ Společnost česko-kubánského přátelství, <https://www.kubadnes.cz/>

5. SEZNAM ZKRATEK

- _ AMZV _ Archiv ministerstva zahraničních věcí
- _ COVID – 19 _ coronavirus disease 2019
- _ ČR _ Česká republika
- _ čs. _ československá/ý/é
- _ ČSR _ Československá republika
- _ ČSSR _ Československá socialistická republika
- _ DČK _ Domě československé kultury
- _ DKK _ Dům kubánské kultury
- _ MINREX _ Ministerstva zahraničních věcí na Kubě
- _ NA _ Národní archiv
- _ SSSR _ Svaz sovětských socialistických republik
- _ VVČSKSU _ Výměnná výstava českého (slovenského) a kubánské současněho umění
- _ VŠUP _ Vysoká škola uměleckoprůmyslová
- _ ZÚ _ Zastupitelský úřad